

**O'SMIRLAR TAJOVUZKORLIGINING SHAKLLANISHIDA FRUSTRATSIYA
XAVOTIRLANISH VA RIGIDLIKNING O'RNI**

Nahalboyeva Nigora Turdi qizi

Jizzax davlat pedagogika universiteti Psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. *Tezida o'smirlar tajovuzkorligining shakllanishida frustratsiya xavotirlanish va rigidlikning o'rni masalasi ijtimoiy-psixologik jihatdan tahlil qilingan. Muammoning asosiy mexanizmlari, namoyon bo'lish xususiyatlari va psixoprofilaktik yo'nalishlari yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *o'smir, tajovuzkorlik, frustratsiya, xavotirlanish, rigidlik, hissiy zo'riqish, psixoprofilaktika.*

O'smirlik davrida mustaqillikka intilish, tengdoshlar tomonidan qabul qilinish va o'z imkoniyatlarini namoyon etish ehtiyoji kuchayadi. Ushbu ehtiyojlarning muntazam to'sqinlikka uchrashi frustratsiya, xavotirlanish va xulqiy rigidlikni kuchaytirishi mumkin. Mazkur psixik holatlar tajovuzkor reaksiyaning muqarrar sababi bo'lmasa-da, hissiy zo'riqishni boshqarish imkoniyati cheklanganda uning yuzaga kelish ehtimolini oshiradi.

Frustratsiya maqsadga erishish yo'lidagi real yoki tasavvur qilingan to'siqqa nisbatan yuzaga keladigan zo'riqishdir. O'smir vaziyatni adolatsizlik, rad etilish yoki o'z mavqeiga tahdid sifatida baholaganda norozilik verbal qarshilik, tajanglik, negativizm yoki jismoniy reaksiya orqali ifodalanishi mumkin. Frustratsiyaga chidamlilik muammoni kichik vazifalarga bo'lish va muqobil yechimlarni ko'ra olish bilan bog'liq.

Xavotirlanish ehtimoliy tahdidga yuqori sezgirlikni ifodalaydi. Xavotirli o'smir noaniq vaziyatni dushmanona talqin qilishi, tengdoshning oddiy fikrini haqorat sifatida qabul qilishi yoki o'zini himoya qilish uchun keskin javob berishi mumkin. Boshqa holatda xavotir tashqi tajovuz emas, ijtimoiy chekinish, o'ziga ishonmaslik va xafagarchilik bilan namoyon bo'ladi.

Rigidlik o'zgarayotgan vaziyatga moslashish, avvalgi qarash yoki xulq usulini o'zgartirishdagi qiyinchilikdir. Rigid o'smir nizoda faqat bitta talqinga yopishib olishi, murosani mag'lubiyat deb baholashi va muqobil yechimni qabul qilmasligi mumkin. Frustratsiya, yuqori xavotir va rigidlik birgalikda namoyon bo'lsa, hissiy javobning keskinlashishi ehtimoli ortadi.

Psixoprofilaktik ishda hissiyot va tana signallarini erta aniqlash, STOP-pauza, nafasni barqarorlashtirish, dalil va taxminni ajratish, moslashuvchan fikrlash hamda muammoni bosqichma-bosqich hal etish ko'nikmalari rivojlantiriladi. Natijalar test ko'rsatkichlari bilan birga o'smirning real nizoli vaziyatdagi xulqi, yordam so'rashi va ijtimoiy munosabatlari orqali baholanadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, mazkur yo'nalishdagi profilaktik ishlar o'smirning individual xususiyatlari, oilaviy va ta'lim muhiti hamda mavjud himoya resurslarini

birgalikda hisobga olishi lozim. Psixologik yordam tamg'alashga emas, xavfsizlik, o'zini boshqarish va konstruktiv muloqotni rivojlantirishga qaratilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bandura A. Social Learning Theory. - Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1977.
2. Olweus D. Bullying at School: What We Know and What We Can Do. - Oxford: Blackwell, 1993.
3. Carver C. S. You Want to Measure Coping but Your Protocol's Too Long: Consider the Brief COPE // International Journal of Behavioral Medicine. - 1997. - Vol. 4, No. 1. - P. 92-100.
4. Nahalboyeva N. T., Qarshiboyeva G. A. O'smirlik davrida agressiv xulqni psixologik korreksiya qilish omillari // Educational Research in Universal Sciences. - 2023. - Vol. 2, Special Issue 12. - B. 181-185.
5. Nahalboyeva N. T., Po'latova R. O'smirlarda tajovuzkorlik xulqining suitsidal xatti-harakatlar shakllanishidagi ijtimoiy-psixologik determinantlari // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. - 2026. - № 1, 1-qism. - B. 217-221.